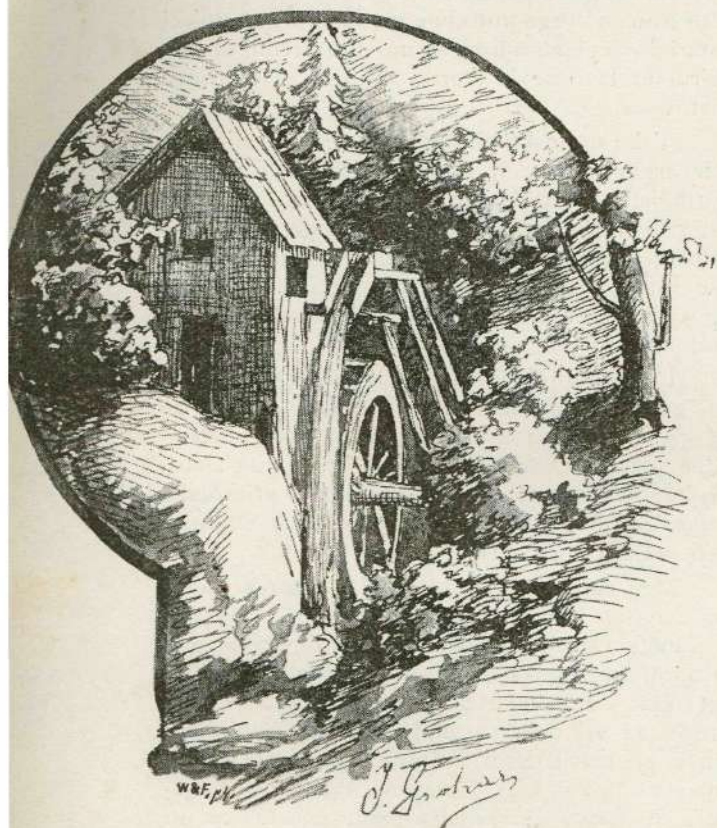

ga more podati bujna pomlad. In ko se je vozil mili cesar, vriskal mu je povsodi hrvaški narod, ki je prihitel iz oddaljenih krajev, daleč dol z gorá, zapustivši svoj dom, da je videl in spoštljivo pozdravil svojega cesarja. In ta se

je ob tej svečani priliki iznova prepričal, kako zvesto udan mu je Slovan. Nemški cesar Viljem sam se je ob tej priliki jako laskavo izrekel o istrskih Hrvatih ter s priznalnimi besedami pohvalil njih zvestobo do cesarja. (Dalje.)

Ob mlinskem kolesu.

(Spisal dr. A. Ušeničnik.)

Ob izviru selške Sore.

Na bregu sem sedel, na sivi skali, ter upiral pogled pod-se, kjer je šumela voda, prebijajoč se med črmí, hitela do jeza, po žlebéh dalje, metala se na lopate mlinskega kolesa ter je vrtela z bežno močjo. Doli pod kolesom pa se je zopet zbirala izmed šumečih vrtežev, mirila se in počasneje tekla dalje in dalje.

Zamislil sem se. Snovale so se mi misli, kakor se snuje vlakno z vlaknom, kadar meče tkalec snovalnico sem ter tje. Ko pa sem se vzdramil, bleščala je pred duhom le še jedna misel, le-ona resnica: „Polna so nebesa in zemlja veličastva slave božje!“

* * *

Voda šumi po žlebéh in pada, in padaje goni mlinsko kolo. Z močjo se upira v lopate, lopate se zmikajo, kolo se vrti. A pod kolesom se peni voda, vrè in pólje, potem pa hiti dalje v dolino, dalje in dalje. Marsikje še goni mlinska kolesa, napaja polja, dokler se ne izlije v široko morje.

A tudi v morju ji ni miru. Že modri Salomon je rekel tako lepo: „Vse reke tekó v morje, in morje se ne razlije; na kraj, od koder izvirajo, povračujejo se reke, da zopet tekó.“ Nad morje se dvigajo kot hlap in pare. Iz par se nabirajo megle. Megle pa raznašajo zračni tokovi, vetrovi in viharji, širom zemlje. Iz meglá in oblakov pada na zemljo dež, na gore in rebri, jarke in doline. Vodne kaplje se razlezajo po mahu in zemlji; topé rudnine ter pripravljajo rastlinstvu sokov; zbirajo se po razpoklinah, rupah in ponikvah v močne vodne žile — in na beli svet pricurljajo zopet vrelci, prišumé studenci, pribobné reke. S hribov in reber in jarkov hité potoki, družijo se in spajajo; zopet močijo brstne travnike, zeleneče senožeti in žitna polja; zalivajo cvetje po gredah, pojé živad in človeka; gonijo grmeče mline, nosijo bele čolne in ponosne ladije.

Brez tega čudežnega obtoka vodnih kapelj od vira do morja, od morja do vira, bi ovenelo vse zelenje, usehnilo cvetje, od žeje poginilo živalstvo in zamrl bi tudi človeški rod na zemlji. Zato je po pravici rekel že globokoumen grški pesnik: „najboljša pa je voda!“ Brez vodnega obtoka bi ne bilo življenja na zemlji.

Odkodi pa je le-ta tók? Sama od sebe voda nima te moči. Sama ob sebi hiti le v nižave, teži le po miru na ravnini; v višave vračati se ni ji mōči; s silo žene, kar je pred njo, onemogla pušča vse za seboj. Pod mlinskim kolesom šumi in vrè, a sama ob sebi nima več moči, da bi se zopet pognala nad jez ter iznova zavrtela kolo. Zato je treba neke druge sile, ki goni vodo v prečudnem toku in krogu ter vliiva življenje v stvarstvo na zemlji.

In ta sila je solnčna moč. Solnce razgreva morje, in iz morja se dvigajo pare ter se natepajo megle. Solnce razgreva zrak, in nastajajo zračni tokovi, ki nosijo megle po zemlji. Solnčna moč

oživlja vse. Solnčna moč je gibalo, ki giblje tako pisano življenje letnih časov v čudežnem toku. Vzemi kdo solncu le-to čarovno moč — in zemlja se spremeni v žalostno puščavo!

In glejte, solnčna moč pojema, nečutno sicer, a pojema vendar le: od dné do dné, od leta do leta. Takova je osoda vseh stvarnih stvari: ni jim mōči delovati, da ne bi hkratu trpele in izgubljale svojih močij. Žareča krogla širi gorkoto na okoli, a za kolikor se ogreje okoliš, toliko toplote neizogibno izgubi krogla. In taka žareča krogla je solnce. Solnce, ogrevajoč in gibljōč stvarstvo, slabi in peša bolj in bolj.

Če pa pojema solnčna gibna sila, čemu je podobno solnce? Svetilki, ki v njej pojemlje olje. Slabeje in slabeje sveti, manj in manj ima močij, naposled le še brli, brli in ugasne. Podobno je ognju, ki ga jeseni podkuri pastir. Na večer žari le še oglje izmed pepela, toplota se razgublja, žerjavica bledí in temní; nazadnje počrni in zamrè, in okrog popiše jesenski nočni hlad.

Tak večer pride tudi solncu, če poprej ne poseže vmes druga višja moč, vladajoča nad svetovi, in večer solncu bo tudi večer naši zemlji. Ko solnčna luč in toplota opeša, mrkne in ugasne, izgubljena bo ona moč, ki giblje vse življenje po zemlji. Reke in potoki, studenci in vrelci bodo razliti v morje, in ne povrnejo se več na kraj, od koder izvirajo, da bi zopet tekli. Dež bode padal na zemljo, megle bodo splahnile, da se ne povrnejo več; nebo ne bode več dežilo. Izpraznile se bodo vodne žile med gorskimi skladi. Zamrl bo človeški rod, če bode tedaj še živel na zemlji; živali bodo poginile; naposled bode ovenelo tudi cvetje in zelenje — in strto bo vse življenje. Na zemljo pa bodo pali strašni mrazovi, in tema jo bode pokrila. — —

Če pa je to resnica — in da je resnica, vedó prirodoslovci — resnica je tudi še nekaj drugega, na kar prirodoslovci le premalo mislijo. Če je resnica, da solnce pojema ter kdaj izgubi svojo moč, resnica je tudi, da ni vedno imelo le-te moči. Solnčna moč ni večna, in ni večno življenje in gibanje na zemlji.

Bilo je, ko še na nebu ni žarelo veličansko solnce, in po zemlji ni vse živelo in gibalo se in žuborelo in cvelo in smejalo se — mrak je raztezal temne peruti po nebeških prostorih. Tedaj pa je višja moč prižgala veliko solnce: zažarelo je in njega žarki so vzbudili v zemlji speče klice, in ozelenele so poljane in zažuboreli studenci in zapele ptice in oživelo vse stvarstvo.¹⁾

¹⁾ Vemo, da sv. pismo pripoveduje o rastlinstvu že predno je sijalo solnce, o rastlinstvu, ki se je razvijalo pod drugo svetlobo. Resnica je, a tu in tam je isti vzrok: svetlobe je bilo treba, in nobena tvarna stvar ne more

Zakaj ni bilo vedno tako? Solnce je končno in pojema. Kakor torej nekdanj izgubi luč in toploto, tako je bil čas, ko je je imelo največ, in bil čas, ko jo je začelo širiti.

Mislimo si velikansko morje. Iz vsakih tisoč milijonov let pride angel božji, zajame jedno kapljico ter jo odnese med svetovne prostore. Naša domišljija ne more obseči časa, ki bo pretekla, predno angel božji odnese zadnjo kapljico med svetovne prostore. Vendar vemo, da pride ta čas; vemo, da bi se morje manjšalo in odjemalo in naposled izginilo, a večnost — da bi bila za tem časom v nedosežni daljavi. A sedaj si mislimo, da je vse to bilo in da je prav danes zadnjikrat priplaval angel božji na zemljo ter je odnesel zadnjo kapljico velikanskega morja, ki je pokrivalo vso sedanjo suho zemljo. Ko bi nam kdo dejal: Pred tisoč, tisoč leti je zajel angel predzadnjo kapljo, in zopet pred tisoč tisoč leti da so bile še tri kapljice, naša domišljija bi onemogla, ne mogli bi si misliti, kdaj se je razpenjalo po naših krajih še široko morje; dejali bi, da je tega pač že cela večnost — in vendar bi vedeli, da je bil čas in dan, ko se je spustil božji angel prvič z neba na zemljo, zajel iz velikanskega morja prvo kapljico ter jo odnesel med svetovne prostore. To vemo, ker je morje končno, ker ni brez konca in kraja.

Tudi solnce je končno. Velikanska krogla je, a omejena, in kakor je omejena nje snov, tako so ji omejena vsa svojstva in luč in toplota. Ker torej solnce, sveteč in ogrevajoč stvarstvo, izgublja svetlobo in gorkoto, zato ne more svetiti brez konca in kraja, in kakor bo konec njega svetlobi, tako je bil začetek. Da bi moglo svetiti na veke, treba bi bilo, da bi sveteč ostalo, kakoršno je, večno neizpremenjeno; in ker vsaka tvarna stvar, delujoč brez čudesa, izgublja svojo moč, gibalo gibanje, svetilka svetlobo, ogenj gorkoto, zato bi solnce moralo biti nad vsemi snovnimi in tvarinskimi stvarmi, kar pa vemo, da ni. Prav tako pa bi moralo ostati večno neizpremenjeno, da bi moglo svetiti od večnosti. Mislimo si svetilko. Sedaj le gorí in sveti. Ker vemo, da olje pojema ter da ima gotovo mero olja, vemo tudi, da ne bo vedno gorela, in vemo tudi, da ni vedno gorela. Prav zato, ker ima toliko in toliko olja, gorela bo še toliko in toliko ur; in ker je imela mero olja in ne brez mere, zato vemo, da je začela goreti preje ali pozneje.

Tako tudi solnce. Ker mu luč in toplota nista brezumni in brezkraini, ampak končni in omejeni, ter pojemata, zato je bil čas, ko je solnce zažarelo,

imeti sama od sebe večne svetlobe, kar bōdemo razložili. Poleg tega pa je izvestno, da je za ono svetlobo sledilo solnce ter da je tedaj začelo biti za vse rastlinstvo pogoj njega bitju in žitju.

ko je začelo svetiti in greti. Povej mi, koliko stopinj topline je vzmožno solnce — in povem ti dan, ki pred njim še ni bliščalo veličansko solnce na božjem nebu! Ali je bil ta dan solnčni rojstveni dan, tega seveda ne vem, ker ne vem, da li je zažarelo z največjo močjo, katere je vzmožno; prav tako, kakor ne morem povedati, kdaj je začela goreti ta in ta svetilka, ker ne vem, je li bila polna ali ne, in vendar moram določiti dan, ko še ni mogla goreti. Tako je morda tudi solnce zablščalo tisoč in tisoč let kasneje, nego li bi bilo vzmožno. Le to vem, da je meja njega dnij. Ko bi žarelo solnce od večnosti z omejeno pojemajočo močjo, davno, davno bi že bilo solnce le mračna krogla, ki se vali po nebu; davno bi že bili pali na zemljo moreči mrazovi, davno bi že bilo zamrlo vse življenje. A še sveti božje solnce, zato vemo, da je bil hip, ko je prvič posvetilo!

In kakor se svetilka sama ne prižge, marveč je treba druge luči, ki jo ž njo prižgemo, ali pa toliko gorkote, ki se iz nje porodi ogenj, tako tudi solnce ne. Ako je bila solnčnemu žarenju vzrok druga luč, tudi ta luč ni bila večna, če je bila tvarinska in končna. Ako pa je solnce razžarilo le gibanje in vrtenje, tudi gibanje in vrtenje ni bilo večno, zakaj sicer bi bilo že v večnosti razžarilo solnce, in razžarjeno solnce bi bilo tudi že v večnosti ugasnilo, ker v večnosti je neskončno dnij, če moremo sploh reči, da ima večnost dni. Zato je solncu dalo prvo gibanje neko bitje, čegar bitje in žitje je nad časom v večnosti, bitje, gibljajoče vse, a samo negibno, preminjajoče vse, a samo brez premene, začetek vsemu in konec. Zato je solnce prižgala neka luč, ki ne pojema ter jej ni ur

in dnij, ki sveti nad časom v svetli večnosti, čista in brezmadežna luč, brez stenja in olja, brez sence in mraka, zlatozarna, brezmerena, nedozorna luč, sveteč od veka do veka — Božja luč in Božja moč! Bil je hip, ko je le-ta višnja Luč razžarila veličansko solnce, in je žarelo; ko mu je le-ta višnja Moč velela: sveti! in je svetilo.

Bog je, ki je kdaj velel solncu: bodi! in je bilo; in Bog, ki je velel: sveti! in je svetilo. Bog mu bo tudi vodil prirodni tek, ali pa mu morda že prej poreče: dovolj! Tega mi ne vemo — a vemo, da biva med nami, božjimi otroki, vsemodri in večni Bog, ki diha življenje v vse stvari, kar se jih giblje na nebu in na zemlji.

* * *

Na bregu sem sedel na sivi skali. Pod menoj je šumela voda, vrteč mlinsko kolo. In mislil sem si: Le-tega preprostega gibanja ni mōči razumeti brez Boga! In vendar so voda in nje gibanje, in solnce in luč in toplota le pogoji življenju na zemlji. Brez njih ni življenja — a bitnost življenja niso in ne morejo biti! Kako naj umeješ brez Boga bitnost stvarij in njih življenje? Kamor se ozrè človek, katero koli stvar bi rad umel, od katerekoli si bodi plati, vsaka mu kliče: nisem sama od sebe, kar sem! Če se gibljem, giblje me višnja Moč; če živim, živi me večno Življenje; če sem lepa, senca sem čiste Lepote; če sem velika, večje je Veličastvo mojega stvarnika — ne čudi se nam, čudi se Njemu, ki smo od njega mé in — ti!

Zares: „polna so nebesa in zemlja veličastva slave božje!“

Črtice iz zgodovine lepih umetnostij.

(Spisal dr. Anton Medved.)

I. Dôba propada.

Razni vzroki propadanja.

Doslej smo si ogledovali najlepše pojave v zgodovini lepih umetnostij, vedno ozirajoč se na njih središče — večni Rim.¹⁾ Da se pa bomo gibal na tem polju prosteje, premenili smo naslov in nekoliko tudi načrt svojega spisa, ter se bomo ozirali bolj na stvar — na umetnost in njeno zgodovino samo.

¹⁾ Prim. spis v letnikih VII. in VIII. „Dom in svet“ — a z naslovom: „Rim, središče lepih umetnostij.“ Spisal dr. Anton Medved.

Dolga vrsta izrednih velikanov na polju lepih umetnostij je šla mimo naših očij. Cvetoča pomlad je minula že izdavná. Tudi bogato, plodno poletje se je že poslovilo. Komaj sta zatonili najsvetlejši zvezdi: Rafael in Michelangelo, pokazal se je na Laškem takoj velik propad v umetnosti. Michelangelo, po času zadnji med njimi, bil je opešal ob večeru svojega preslavnega življenja; njegove orjaške moči so polagoma pojemale. On sam je to bridko čutil. Njegova žalost pa je bila tem večja, ker i za bodočnost ni imel nobenega upanja. Mnogobrojni učenci so ga sicer hlapčevsko posnemali, a bili so brez posebne nadarjenosti. Samo po-